

Uniós vizsga a kisebbségi jogok betartásáról a koronavírus-járvány idején

Az Európai Unió országai levizsgáztak a kisebbségi jogok tiszteletben tartásával kapcsolatban. Az, hogy egy társadalom mennyire fogadja el az őshonos kisebbségeket, mennyire tartja tiszteletben az alapvető jogaikat, a határhelyzetekben derül ki. Ilyen határhelyzet volt a koronavírus-járvány kitörése, amely váratlan, addig soha nem tapasztalt helyzetbe hozta a tagállamokat. Vizsgáztak, és bizony, sokan megbuktak a vizsgán.

Március 30-án az Európa Tanács kiadott egy közleményt, amelyben az ET Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája (ECRML) Szakértő Bizottsága is megállapította, hogy a koronavírus-járvány idején az ET-tagállamok nagy része nem tartja be a Chartában szereplő kisebbségekre vonatkozó anyanyelvhasználati jogokat, sajnálatos, hogy a kormányok hivatalos kommunikációja is csak az adott állam hivatalos nyelvén zajlik.

Vészhelyzetben lényeges, hogy az életbevágóan fontos információk mindenki számára elérhetők legyenek, és hogy olyan nyelven tudjon mindenki értesülni ezekről, amelyet a legjobban ért. Az anyanyelven való kommunikáció nemcsak életet menthet, hanem az állampolgárok magatartását is befolyásolhatja, ugyanakkor erősítheti a közösségi összetartozást.

Románia és számos más tagállam is azt az álláspontot vallja, hogy ha valaki az illető ország állampolgára, akkor kell ismernie az ország nyelvét, és így nincs szükség anyanyelvű tájékoztatásra. Azon túl, hogy ez az álláspont szembe megy az EU-tagállamok által ratifikált kisebbségi jogokra vonatkozó egyezményekkel, alapvetően hibás, és jelen esetekben akár emberéleteket követelő hibás magatartás is: az, hogy valaki társalgási szinten ismer egy nyelvet, nem azt jelenti, hogy a törvényes rendelkezéseket, az egészségügyi szabályokat is megérti azon a nyelven.

A kontinensen több mint 100 millió európai tartozik a több mint 400 kisebbségi közösség egyikéhez. Az Európai Unió 50 millió állampolgára tagja valamely őshonos nemzeti kisebbségnek vagy nyelvcsoporthoz. E közösségek helyzete és igényei igencsak különbözőek. Számos jó példa létezik a kisebbség-többség békés együttélésére Európában, például Olaszországban, ugyanakkor több tagállam nem ismeri el a területén élő kisebbségeket vagy nem tartja tiszteletben a jogait.

A hivatalos adatok szerint, a 24 EU-s nyelven kívül, az Európai Unióban 60 más kisebbségi nyelvet beszélnek. Becslések szerint 50 millió EU-s állampolgár beszél anyanyelveként egy kisebbségi nyelvet. A teljes kontinensen 90 nyelv él, ebből 37 egy állam hivatalos nyelve, míg 53 olyan, amelyet egyetlen állam sem tart nyilván hivatalosként.¹

¹ FUEN: *Európa őshonos nemzeti kisebbségei*.

Romániában mintegy 1,2 millió magyar él, mi vagyunk Európa legnagyobb őshonos kisebbsége, mégis sokszor érezzük azt, hogy semmibe veszik a jogainkat, felrúgva ezáltal az Emberi Jogok Európai Egyezményét is. Mi, erdélyi magyarok, több mint 1000 éve élünk Európában. Őshonos nép vagyunk tehát, azonban 100 évvel ezelőtt átrajzolták a fejünk felett a határokat, így kisebbségben élünk Romániában. Azóta is azt mondjuk azonban, hogy mi nem szeretnénk sehova sem elmenni, mi itt akarunk élni, nekünk ez a szülőföldünk, ez a hazánk, itt szeretnénk boldogulni, dolgozni, építeni, és legfőképpen itt szeretnénk a jogainkat érvényesíteni.

2020-ban a világ a feje tetejére állt, a koronavírus-járvány Romániát sem kerülte el, ez pedig új helyzeteket teremtett, és sok esetben görbe tükröt állított a romániai kormányzás elé. Romániai magyarokként pedig nemcsak a vírussal kellett és kell megküzdenünk, hanem folyamatos harcot vívunk azért is, hogy ezekben az időkben is betartsák és érvényesítsék a jogainkat. Azonban a koronavírus-járvány alatt is kiderült, hogy a román kormány nem tart bennünket egyenrangú állampolgároknak, hiszen semmilyen magyar nyelvű kormányzati kommunikáció nem volt.

Kicsit skizofrén helyzet ez, hiszen a román állam folyamatosan azt hangoztatja minden fórumon, hogy ők például megoldották a kisebbségek helyzetét Romániában, viszont mi, a romániai magyar kisebbség más realitást élünk meg. Olyat, ahol polgármestereket büntetnek meg azért, mert magyarul is feltüntetik a közintézmények nevét vagy mert kitűzik a székely vagy magyar zászlót, olyat, ahol a mai napig sem tudunk magyarul ügyet intézni, olyat, ahol évekbe telik, hogy egy-egy helységnévtáblán magyarul is feltüntessék a települések nevét, olyat, ahol az elnök ugyan megszólal magyarul, de cinikusan gúnyt űz az anyanyelvünkből, miközben a politikai ellenzékét szidja, olyat, ahol a magyarellenes kártya bármikor bevethető a politikai közbeszédben.

Március 30-án az Európa Tanács kiadott egy közleményt, amelyben az ET Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája Szakértő Bizottsága is megállapította, hogy a koronavírus-járvány idején az ET-tagállamok nagy része nem tartja be a Chartában szereplő kisebbségekre vonatkozó anyanyelvhasználati jogokat; sajnálatos, hogy a kormányok hivatalos kommunikációja is csak az adott állam hivatalos nyelvén zajlik.

A közleményben ez állt: „Az Európa Tanács üdvözölte a megtett lépéseket a koronavírus-járvány megfékezése ellen, de aggodalmának adott hangot, mert a tagállamoknál nem vált bevett gyakorlattá, hogy az információkat, utasításokat, útmutatásokat és ajánlásokat az ország hivatalos nyelvén kívül a regionális és kisebbségi nyelveken is közzétegyék. A fontos dokumentumok e nyelveken való közzététele alapvető jelentőségű a regionális és kisebbségi nyelveket beszélők egészségének védelme szempontjából.”

Az ET felhívta a hatóságok figyelmét: ne felejtsek el, hogy a nemzeti kisebbségek a társadalom szerves részét képezik, ezért ahhoz, hogy az elfogadott intézkedések kiváltsák az elérni kívánt hatásokat, azokat könnyen elérhetővé kell tenni az egész lakosság számára.

Az Európa Tanács azon tagállamainak, amelyek ratifikálták a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját, különös figyelemmel az egészségügyi ellátásra és a közigazgatásra vonatkozó rendelkezéseket, a fentieket alapvető követelményeknek kell tekinteniük. A többi tagállamnak pedig határozottan meg kell fontolnia, hogy a szükséges tájékoztatásokat az országban beszélt valamennyi regionális vagy kisebbségi nyelven közlétegyék.

Ezenkívül néhány tagállam áttért az online oktatásra vagy a televíziós eszközön keresztüli tanulásra. A legtöbb esetben azonban az oktatás a hivatalos nyelv(ek)re korlátozódik, nem veszi figyelembe azoknak a tanulóknak a szükségleteit, akik általában regionális vagy kisebbségi nyelveken tanulnak. Ez a megközelítés azonban nemcsak a Charta kötelezettségvállalásaival ellentétes, hanem diszkriminatív is tekinthető.

Az ECRML Szakértői Bizottsága ezért felkéri az államokat, hogy a rendkívüli egészségügyi válság kezelésére vonatkozó további politikák és utasítások kidolgozásakor vegyék figyelembe a regionális és kisebbségi nyelvek használatával kapcsolatos kérdéseket.²

Veszélyhelyzetben kiemelten fontos az, hogy az életbevágóan fontos információk mindenki számára elérhetőek legyenek, és hogy mindenki olyan nyelven tudjon értesülni ezekről, amelyet a legjobban ért. Az anyanyelven való kommunikáció nemcsak életeket menthet, hanem az állampolgárok magatartását is befolyásolhatja, ugyanakkor erősítheti a közösségi összetartozást is.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet Nemzeti Kisebbségek Főbiztosa is ajánlásokat fogalmazott meg a tagországok irányába arra nézvést, hogy miként lehet rövid távon, a koronavírus-járvány közepette fenntartani a társadalmi kohéziót.³ A Főbiztos nyilatkozatában annak fontosságára hívta fel a figyelmet, hogy a kormányok az egyes intézkedések bevezetésénél vegyék figyelembe a társadalom minden tagjának szükségleteit, beleértve a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeket, illetve más marginalizált közösségeket is.

A főbiztos szerint rendkívül fontos, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó egyének egyenlő bánásmódban részesüljenek – vagyis anyanyelvükön jussanak hozzá az információkhoz, különösen akkor, amikor az egészségükkel kapcsolatos pontos, gyorsan elérhető információk megosztásáról, a Covid-19-cel kapcsolatos járványügyi intézkedéseiről vagy az online oktatásról van szó.

Az ET Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája Szakértő Bizottságának elnöke, Vesna Crnić-Grotić szerint a kormányok és az illetékes hatóságok számára az egyenlő nyelvi tájékoztatás pénz és akarat kérdése. „Úgy gondolom, hogy ebben a helyzetben a kormányok által küldött üzenet úgy tűnhet, hogy a kisebbségi nyelvek nem igazán olyan fontosak, mint a hivatalos nyelv, hogy ha egy nyelven tudunk kommunikálni, akkor az elég. Úgy gondolom, hogy ez ismét a Charta célja:

² Európa Tanács: *A hatóságoknak kisebbségi nyelven is tájékoztatniuk kell* (2020. március 30.).

³ OSCE: *Streamlining diversity: COVID-19 measures that support social cohesion* (2020. április 17.).

a regionális kisebbségi nyelvek láthatóságának biztosítása minden helyzetben, valamint annak igazolása, hogy használatuk fontos minden helyzetben, és különösen egy olyan nyilvános vészhelyzet esetén, mint ez a világjárvány. Ez a helyzet valóban egyedülálló, és úgy gondoljuk, hogy a Charta az ilyen helyzetek fedezésére készült” – mondta el egyik interjújában.

Hozzátette: „Gyakran hallani fogják az egészségügyi dolgozóktól, hogy az emberek egyedül halnak meg ebben a világjárványban. Ez nagyon szomorú. Ha egyedül halnak meg, miközben olyan emberek veszik körül, akik nem beszélnek a saját nyelvüket, az még rosszabb. Úgy gondolom, hogy nagyon fontos az egészséggel kapcsolatos információk és utasítások megadása azon a nyelven, amelyben a legkényelmesebbek, és ezt nem lehet eléggé hangsúlyozni. Ugyanakkor vannak különféle szintű közigazgatási hatóságok, akiknek fontolóra kell venniük a regionális kisebbségi nyelveken való kommunikációt! Annak ellenére, hogy legtöbb esetben a kisebbségi nyelven beszélők is nagyon jól ismerik és kommunikálnak az állam hivatalos nyelvén, nem kell elfelejtenünk azt, hogy néhány országban vannak olyan részek, ahol a hivatalos nyelv nincs olyan mértéken jelen, mint a kisebbségi nyelv. Fontos tudni, hogy bármilyen információt, ami olyan nyelven érkezik az emberekhez, amit leginkább értenek, sokkal hamarabb asszimilálják az emberek, ezzel pedig elkerülhetjük azt, hogy egyes emberek klórt igyanak, mert nem értették az utasításokat.”⁴

Az Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója (FUEN) széles körű kutatást végzett március 31-e és június 30-a között 25 uniós országban 43 kisebbségi csoporttal kapcsolatban. Ennek során azt vizsgálták, hogy a különböző kormányok milyen mértékben kommunikálnak az adott állam kisebbségi nyelvén is a koronavírussal járó járvánnyal kapcsolatban.⁵ A kérdést négy szempont szerint vizsgálták:

1. Közltek-e a járvánnyal kapcsolatos általános információt?
2. Közltek-e egészséggel kapcsolatos információt a koronavírus kitöréséről?
3. Van-e sürgősség esetén ingyen hívható zöld szám, amely a kisebbségi közösségek és nyelvi csoportok anyanyelvén is elérhető?
4. Van-e online anyanyelvi oktatás?

Az Európa Tanács és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet ajánlása szerint rendkívül fontos lenne, hogy járvány idején, veszélyhelyzetben a kulcsfontosságú, egészséggel, intézkedésekkel, oktatással kapcsolatos információkat az országok nem hivatalos nyelvein is közöljék, figyelembe véve az országaikban élő kisebbségek jogait is.⁶ Ennek ellenére az európai országok csupán egyharmada – Dánia, Finnország, Németország, Lettország, Oroszország, Szlovákia, Szlovénia, Spanyolország,

⁴ Council of Europe: *Minority language matter – particularly in health crisis*.

⁵ Lóránt Vincze (szerk.) *Do you speak corona? Survey results on the use of minority languages under the Covid-19 outbreak*. Brussels, FUEN, 2020.

⁶ OSCE: *Streamlining diversity...*

Svédország, Hollandia, Egyesült Királyság – kommunikált az országban élő kisebbségi csoportok nyelvén. Az országok kétharmadában ezt a feladatot a sajtó vagy a kisebbségi szervezetek látták el, például Ausztriában, Azerbajdzsánban, Horvátországban, Észtországban, Franciaországban, Magyarországon, Olaszországban, Romániában és Ukrajnában. Némely országban, így Albániában, Bulgáriában, Csehországban, Görögországban és Lengyelországban egyáltalán nem figyeltek és fektettek hangsúlyt a kisebbségi kommunikációra; az itt élő kisebbségek csupán az állam hivatalos nyelvén juthattak hozzá a koronavírus-járványról szóló hivatalos információkhoz.

A kutatásból az derül ki, hogy a vizsgált államok 34,9%-a kommunikált a kisebbségek nyelvén, 20,9%-a csupán részben kommunikált valamilyen kisebbségi nyelven, míg 44,2%-a csupán az állam hivatalos nyelvén közölte a koronavírussal kapcsolatosan hivatalos információkat. Számos országban a hivatalos kommunikációt különböző egyesületek és sajtóinformációk egészítették ki vagy vállalták teljesen magukra; Romániában például a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ). Ugyanez volt a helyzet Horvátországban (magyarul), Magyarországon (szlovákul), Ukrajnában (magyarul), de Franciaországban is (elzásziul). Semmilyen kulcsfontosságú információt nem közöltek makedónul Albániában, szlovénul Ausztriában, örményül Bulgáriában és Romániában, lengyelül Csehországban, németül Észtországban és Lengyelországban, bretonul és baszkul Franciaországban, frízül Hollandiában, törököknek és pomákoknak Görögországban, horvátul Olaszországban, kasubul Lengyelországban, csehül és szlovákul Romániában, görögül és urumiül Ukrajnában.

A koronavírus-járvánnyal kapcsolatos egészségügyi információkat a vizsgált országok 35%-a tette közzé a kisebbségek nyelvén, 25,5%-uk részlegesen, míg 39,5%-uk semmilyen formában nem kommunikált a kisebbségek nyelvén.

Amint Európában megjelentek az első esetek, az országok ingyenesen hívható zöld telefonszámot kezdtek el működtetni, azonban ezek esetében is csupán pár ország működtetett hívóvonalat a kisebbségek számára. Az adatok igen elkeserítőek, hiszen 68,9%-ban ezeken a hívószámokon csupán az állam hivatalos nyelvén kérhettek információkat és segítséget a telefonálók. A jó példák közé sorolhatjuk Ausztriát (horvátul), Horvátországot (szerbül), Észtországot (németül, oroszul), Finnországot (svédül), Németországot (frízül), Olaszországot (ladinul), Lettországot (oroszul), Spanyolországot (baszkul és katalánul), az Egyesült Királyságot (velsziül), Romániát (magyarul – azonban ezt nem a kormány működtette, hanem az RMDSZ). Azokban az országokban, ahol működött a gyors segélyhívószám, ezt általában az állam hivatalos szervei működtették, azonban voltak olyan országok is, ahol egyesületek vagy szervezetek végezték ezt a munkát, mint például Romániában, ahol az RMDSZ vállalta magára azt, hogy amennyiben bárki megkeresi őket, információkkal szolgálnak. Ugyanez a helyzet Azerbajdzsánban is, ahol a török kisebbség szervezete vállalta magára a török kommunikációt.

A kutatás fontos része volt annak a vizsgálata is, hogy milyen mértékben férhettek hozzá az anyanyelvű online oktatáshoz a diákok a koronavírus-járvány ideje alatt. A vizsgált országok 51,2%-ában volt, 18,6%-ában részlegesen volt, 23,3%-ában pedig egyáltalán nem volt megszervezve az anyanyelvű online oktatás. Néhány ország legalább részlegesen biztosította az online anyanyelvű oktatást, ekként Ausztria, Horvátország, Csehország, Észtország, Finnország, Franciaország, Németország, Magyarország, Olaszország, Lengyelország, Románia, Oroszország, Szlovákia, Szlovénia, Spanyolország, Svédország, Hollandia, Ukrajna és az Egyesült Királyság. Ebből csupán hat ország kormányzata biztosította volna az anyanyelvű online oktatást, éspedig Horvátország, Szlovénia, Svédország, Olaszország és Ukrajna. Két esetben a megyei vezetés (Oroszországban és Ausztriában), három esetben a helyi vezetés (Észtországban, Finnországban és Szlovákiában) biztosította a megfelelő anyanyelvi körülményeket. Az esetek többi részében a tanárok, illetve az iskolák feladata volt a gyerekek számára biztosítani a minőségi anyanyelvű online oktatást. Itt meg kell említenünk azt is, hogy rengeteg helyen nagyon sok időbe telt átállni az online rendszerekre, főleg amiatt, hogy sok országban élnek olyan családok, akiknek nincs internet-hozzáférésük vagy megfelelő elektronikai felszerelésük. Ez különösen a romák és a bevándorlók közösségét érintette, több országban is. Jó példa azonban Svájc, amely csupán egy hét alatt szervezte meg a romans közösségek online oktatáshoz való hozzáférését.

Romániában a koronavírus-járvány idején a Magyar Szülői Szövetség és az RMDSZ közbenjárására az Oktatási Minisztérium és a Román Televízió közös projektje volt a Telescoala/Telesuli, amely az első fázisban csak a román nyelvű diákok oktatását biztosította, azonban a magyar kisebbség képviselőinek nyomására már a második héten magyarul is sugározta a tanórákat. Emellett az 1–4. osztályosok számára az Erdélyi Magyar Televízió sugárzott magyar nyelvű tanórákat.

Ami Romániát illeti, a bukaresti Stratégiai Kommunikációs Csoport és a kormány nem vette figyelembe a kisebbségek jogait a koronavírus-járvánnyal kapcsolatos kommunikáció során. A szükségállapot kihirdetése óta a Stratégiai Kommunikációs Csoport kizárólag román nyelven kommunikál, csak román nyelvű szórólapok, plakátok készülnek, a Belügyminisztérium által koordinált rendőrségi autókból és a városok központi terein sugárzott figyelmeztető szövegek kizárólag román nyelven hangzanak el, a koronavírussal kapcsolatos hivatalos tájékoztatók és hírek is csak román nyelven érhetők el, a hivatalosan hívható zöld számon is csak románul kaphatnak tájékoztatót a telefonálók. Az Egészségügyi Minisztérium közleményei csak román nyelvűek, a Közegészségügyi Igazgatóságok honlapjain nincsenek magyar nyelvű tájékoztatók.

Az egy nyelvű tájékoztatás azért is jelent hatalmas problémát, mert a magyarok így nem értesülnek életbevágóan fontos, sokszor életmentő információkról a járvánnyal kapcsolatban. Ezt a hiányt próbálta pótolni az RMDSZ: a járványhelyzet kirobbanása óta magára vállalta a magyar nyelvű tájékoztatást, napi szinten több tíz

hírt fordított és tett közzé, szinte azonnal közölte a sajtótájékoztatók és rendszabályozások magyar nyelvű fordítását, ugyanakkor hivatalos szórólapokat, szükséges dokumentumokat fordított és tett közzé, magyar szakemberek segítségével tájékoztató videókat készített, hogy minden magyar emberhez eljussanak a járvánnyal kapcsolatos információk.

Nyilván úgy Románia, mint számos más tagállam azt az álláspontot vallja, hogy ha valaki az illető ország állampolgára, akkor kell ismernie az ország nyelvét, így nincsen szükség anyanyelvű tájékoztatásra. Azon túl, hogy ez az álláspont szembe megy az EU-tagállamok által ratifikált kisebbségi jogokra vonatkozó egyezményekkel, alapvetően hibás, és jelen esetben akár emberéleteket követelő hibás magatartás is: abból még, hogy valaki társalgási szinten ismer egy nyelvet, még nem következik, hogy a törvényes rendelkezéseket, az egészségügyi szabályokat is megérti azon a nyelven.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy az EU tagállamai nem vizsgáztak kitűnőre a kisebbségi jogok alkalmazása terén. Hiába írták alá a kisebbségek jogainak védelmére vonatkozó nemzetközi egyezményeket, hiába vállalták, hogy tiszteltben tartják a kisebbségek anyanyelvhasználathoz való jogát, a gyakorlatban kiderült, hogy ez nem így van. Ezért van szükség a kisebbségi kérdés uniós szintű rendezésére. A *Minority SafePack*⁷ európai polgári kezdeményezés soha nem volt aktuálisabb, mint ma. Az Uniónak, az Európai Bizottságnak meg kell értenie, hogy minden polgárért felelős, felelős azért az 50 millió emberért, európai polgárért, akinek az élete múlhat azon, hogy az anyanyelvén tájékoztatják őt, vagy sem.

⁷ Forrás: <http://www.minority-safe-pack.eu>

Felhasznált irodalom

- Council of Europe: *Minority languages matter – particularly in health crisis*. Online: <https://www.coe.int/en/web/portal/covid-19-minority-languages>
- Európa Tanács: *A hatóságoknak kisebbségi nyelven is tájékoztatniuk kell* (2020. március 30.). Online: <https://www.erdely.ma/wp-content/uploads/2020/04/irat.pdf>
- FUEN: *Európa őshonos nemzeti kisebbségei*. Online: <https://www.fuen.org/hu/article/Europa-osho-nos-nemzeti-kisebbsegei>
- Minority SafePack. Forrás: <http://www.minority-safepack.eu/>
- OSCE: *Streamlining diversity: COVID-19 measures that support social cohesion* (2020. április 17.). Online: <https://www.osce.org/files/f/documents/8/a/450433.pdf>
- Vincze, Lóránt (szerk.): *Do you speak corona? Survey results on the use of minority languages under the Covid-19 outbreak*. Brussels, FUEN, 2020. Online: https://www.fuen.org/assets/upload/editor/docs/doc_W2UHzbdt_CoronaJune.pdf